

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

FORMING THE MECHANISM OF GOVERNMENT REGULATION OF INVESTMENT POTENTIAL

У статті розглянуто характерні риси та відмінності у трактуванні вченими господарського, організаційно-економічного та інвестиційного механізму. Зроблено авторське визначення інвестиційного механізму. Обґрунтовано, що механізм державного регулювання процесу формування та реалізації інвестиційного потенціалу здійснюються у розрізі використання таких блоків, як нормативно-адміністративний, економічний, інфраструктурний та інформаційно-маркетинговий. Виділені суб'єкти, методи, принципи інвестиційного механізму державного регулювання інвестиційним потенціалом.

Ключові слова: механізм, інвестиційний механізм, державне регулювання, принципи, методи регулювання.

В статье рассмотрены характерные черты и различия в трактовке учеными хозяйственного, организационно-экономического и инвестиционного механизма. Сделано авторское определение инвестиционного механизма. Обосновано, что механизм государственного регулирования процесса формирования и реализации инвестиционного потенциала осуществляются в раз-

резе использования таких блоков как нормативно-административный, экономический, инфраструктурный и информационно-рекламный. Выделены субъекты, методы, принципы инвестиционного механизма государственного регулирования инвестиционного потенциала.

Ключевые слова: механизм, инвестиционный механизм, государственное регулирование, принципы, методы регулирования.

The article considers features and differences in the interpretation of economic, organizational and economic, and investment mechanism by scholars. The author's definition of an investment mechanism is made. It is justified that state regulatory mechanism for the process of formation and implementation of investment potential takes place in view of the use of such blocks as regulatory-administrative, economic, infrastructure, and information-marketing. Subjects, methods, and principles of investment mechanism of government regulation of investment potential are distinguished.

Keywords: mechanism, investment mechanism, government regulation, principles, methods of regulation.

УДК 330.332

Волік М.А.

здобувач

Чернігівський національний технологічний університет

Постановка проблеми. Державне регулювання інвестиційного потенціалу має цілеспрямований характер і є елементом загальної стратегії розвитку економіки, націленої на економічне зростання, підвищення добробуту населення, зміцнення позицій країни на світовій арені. Держава при цьому як учасник інвестиційного процесу має реалізовувати інвестиційну політику, спрямовану на [1, с. 87]: визначення інвестиційних пріоритетів у контексті стратегії розвитку економіки загалом; проведення моніторингу інвестиційних процесів; прийняття управлінських рішень щодо збереження та нарощування інвестиційного потенціалу. Ефективність реалізації інвестиційної стратегії залежить від розуміння та вдалого використання механізму державного регулювання інвестиційного потенціалу з чітким розмежуванням методів, принципів, форм регулювання. У зв'язку із зазначеним проблематика формування механізму державного регулювання інвестиційного потенціалу є важливим та своєчасним напрямом наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню поняття, різних видів механізму державного регулювання присвячені праці Л.В. Андрущенко, О. Белоусова, В.А. Валентинова, П. Єгорова, С.П. Ковальчук, М.Й. Маліка, Ю. Лисенко, О.М. Розмислова, П. Т. Саблука, О.О. Шапурова та інших учених. Що стосується інвестиційного меха-

нізму, то потребує уточнення його структура, принципи, методи, форми державного регулювання.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення підходів до трактування та систематизації видів механізму державного регулювання із виділення характерних рис механізму державного регулювання інвестиційного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття механізму визначають як систему, що приводить у рух економіку, або як інтегровану систему економічних, організаційних, правових форм і методів управління економікою на макро-рівні [2, с. 201–203]; внутрішній устрій чого-небудь; сукупність стадій, станів, з яких складається певне явище чи процес [3]; засіб, яким приводиться у дію певні процеси та явища, що спонукають певну діяльність [4]. Беручи до уваги таке трактування механізму, можна дійти висновку, що механізм – це складна, багатопланова система, яка виступає засобом, що приводить до руху процеси та явища з метою досягнення поставленої мети та включає низку структурних одиниць. Розрізняють господарський, організаційно-економічний, інвестиційний механізм тощо.

Під час тлумачення господарського механізму доцільно зосередитися на складових елементах цієї категорії (об'єкт, суб'єкт), на його розмаїтті і багатогранності (множинність цілей, багатofункціональність). «Господарський механізм охоплює

інформаційний складник, наявність суб'єкта та об'єкта, взаємозв'язків між ними, що формуються під впливом значної кількості факторів» [5, с. 32] (таблиця 1).

Частіше в економічній літературі вживається поняття «організаційно-економічний механізм», що застосовується, як правило, для окреслення організаційних елементів економічного механізму. Дійсно, категорія «економічний механізм» включає різні аспекти і прийоми економічного регулювання, зокрема організаційно-управлінські рішення [6]. Так, С.П. Ковальчук досліджує організаційно-економічний механізм регулювання залучення інвестицій, трактуючи його як сукупність взаємопов'язаних форм, методів, засобів та інструментів державного регулюючого впливу на різні фактори, взаємозв'язок яких зумовлений єдиною цільовою спрямованістю (створення сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку держави, що реалізуються суб'єктом – державою щодо центрального об'єкта – процесу залучення інвестицій).

Ю. Лисенко і П. Єгоров тлумачать організаційно-економічний механізм як систему цілей і стимулів, які дають змогу перетворити у процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту [7, с. 86–87].

Організаційно-економічний механізм – це комплекс організаційних (правових, виробничих, управлінських та соціальних) і економічних заходів (зовнішньої і внутрішньої дії), які в процесі взаємодії і взаємозв'язку здійснюють активний вплив на формування та реалізацію інвестиційного потенціалу. Впливаючи на інвестиційний потенціал, держава має впливати насамперед на фак-

тори, які зумовлюють його формування та реалізацію [8, ст. 132].

О.М. Розмислов використовує поняття механізму інвестиційної політики, трактуючи його як систему правових, організаційних, економічних заходів, які сприяють формуванню конкурентоспроможного виробництва. Вчений вважає, що зазначений механізм виконує такі функції, як реалізація інвестиційного потенціалу; стимулювання відтворювального процесу за допомогою створеного сприятливого середовища та необхідних заходів державного регулювання [9, с. 83].

Регулювання інвестиційного потенціалу реалізується через інвестиційний механізм, який ґрунтується на відповідних функціях, принципах, впливі державних органів на інвестиційний потенціал, передбачає застосовування відповідних форм, інструментів та методів регулювання.

Інвестиційний механізм, механізм регулювання інвестиційної діяльності доцільно трактувати як сукупність форм і методів формування та реалізації ресурсів з метою забезпечення потреб національної економіки, регіонів, суб'єктів господарювання та населення в інвестиціях для підвищення темпів економічного росту, покращення рівня життя населення, реконструкції і модернізації підприємств, запровадження новітніх технологій тощо.

До суб'єктів управління інвестиційним потенціалом належать:

- державні, міжнародні та місцеві регулятори (Кабінет Міністрів України; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України тощо);
- підприємства, установи, організації, які можуть бути як інвесторами, так і суб'єктами розміщення інвестицій;

Таблиця 1

Систематизація поглядів учених щодо видів механізмів регулювання

Вид механізму	Автор	Визначення механізму
Господарський	Ковальчук С.П. [5]	охоплює інформаційний складник, наявність суб'єкта та об'єкта, взаємозв'язків між ними, що формуються під впливом значної кількості факторів
Організаційно-економічний	Ковальчук С.П. [5]	сукупність форм, методів, засобів та інструментів державного регулюючого впливу на різні фактори, що зумовлений єдиною цільовою спрямованістю (створення сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку держави, що реалізуються державою щодо об'єкта – процесу залучення інвестицій)
	Єгоров П. і Лисенко Ю. [7]	система цілей і стимулів, які дають змогу перетворити у процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів
	Андрущенко Л.В. [8]	комплекс організаційних (правових, виробничих, управлінських та соціальних) і економічних заходів (зовнішньої і внутрішньої дії), які в процесі взаємодії і взаємозв'язку здійснюють активний вплив на формування та реалізацію інвестиційного потенціалу
Інвестиційний	Розмислов О.М. (механізм інвестиційної політики) [9]	система правових, організаційних, економічних заходів, які сприяють формуванню конкурентоспроможного виробництва

– фінансово-кредитні інституції, що впливають на діяльність та потенційні можливості інвесторів та на всі компоненти інвестиційного потенціалу;

– населення, яке, формуючи заощадження, є потенційним інвестором.

Серед методів державного впливу на формування та відтворення інвестиційного потенціалу найактивніше використовуються адміністративні та економічні. Адміністративні методи передбачають вплив на всі компоненти інвестиційного потенціалу через ліцензування, квотування, реєстраційні процедури, а економічні – через стимули.

Чинний механізм державного регулювання інвестиційного потенціалу забезпечує вплив держави [10, с. 19] через використання прямих та непрямих методів та таких блоків, як нормативно-адміністративний, економічний, інфраструктурний та інформаційно-маркетинговий.

1. Нормативно-адміністративний блок механізму економіки передбачає використання законів, постанов, розпоряджень, наказів, заборон, правил (нормативно-правова форма регулювання), державних контрактів, договорів з метою пошуків інвестиційної діяльності у суспільстві та нарощування інвестиційного потенціалу. У блоці чільне місце відводиться діяльності державних органів влади та управління щодо встановлення обов'язкових юридичних правил поведінки суб'єктів інвестиційних процесів та контролю за їх дотриманням.

2. Економічний блок механізму державного регулювання і інвестиційного потенціалу передбачає використання інструментів фінансово-бюджетного та грошово-кредитного впливу.

2.1. Фінансово-бюджетного вплив передбачає фінансове забезпечення інвестиційної діяльності; виділення бюджетних коштів; проектне фінансування; прискорені форми амортизації тощо. На інвестиційний потенціал у розрізі фінансово-бюджетних інструментів впливають державні дотації під час інвестування в пріоритетні сфери, надання гарантій, пільг, субсидій [11, 12, с. 61].

Під час бюджетного впливу (використання цільових програм) відбувається залучення та реалізація інвестицій (бюджетних, приватних) під досягнення конкретних результатів; бюджет розвитку, орієнтований на фінансування проектів, що мають підвищену соціально-економічну значущість; державні та місцеві субсидії у пріоритетні програми розвитку; гранти на реалізацію проектів; бюджетні асигнування.

Інвестиційний потенціал залежить від витрат бюджетної та податкової політики. Інструменти бюджетного регулювання, інтенсивність їх використання залежать від доходної та видаткової частини бюджетів різних рівнів [13, 14].

2.2. Інструменти грошово-кредитної політики держави впливають на всі компоненти інвестицій-

ного потенціалу через регулювання роботи банківської системи та грошового обігу.

Під час грошово-кредитного регулювання засобами, що сприяють формуванню та відтворенню інвестиційного потенціалу, є політика рефінансування та рівень облікової ставки і норми обов'язкових резервів Національного банку України тощо (таблиця 2).

У процесі збільшенні норми обов'язкових резервів відбувається зменшення пропозиції грошей, що зменшує потенційне інвестування за рахунок кредитних ресурсів, впливаючи на інвестиційний потенціал, зменшуючи обсяги потенційно можливих інвестицій за рахунок кредитних коштів.

Операції на відкритому ринку сприяють збільшенню кредитних можливостей банків, збільшують пропозицію грошей та потенційні можливості інвесторів. Під час продажу центральним банком цінних паперів зменшуються кредитні можливості банків, що зменшує пропозицію грошей та потенційні можливості інвесторів.

3. Інфраструктурний блок. Інфраструктурний вплив передбачає використання транспортної, мережевої, водогосподарської та інших інфраструктур, необхідних для суб'єктів інвестування. Держава може фінансувати з бюджету створення необхідної інфраструктури на відведених під інвестиційні проекти земельних ділянках або викупувати в інвестора побудовані ним інфраструктурні об'єкти.

До основних інструментів, що використовуються владою за цього типу впливу на інвестиційну діяльність, належать: оренда об'єктів виробничої інфраструктури, що належать до державної власності; трастове управління об'єктами інфраструктури, здійснюване приватними особами; концесії тощо [10, с. 22].

4. Інформаційно-маркетинговий блок. Інформаційне забезпечення містить: моніторинг динаміки та результатів інвестиційної діяльності, стану інвестиційної привабливості країни тощо [10, с. 23].

Реалізація інформаційного забезпечення відбувається за рахунок використання каталогів інвестиційних проектів, рейтингів інвестиційної привабливості, статистичних та інформаційних матеріалів тощо.

До основних інструментів маркетингового забезпечення, що використовується владою, належать PR-кампанії інвестиційної привабливості території: організація участі в інвестиційних форумах, міжнародних виставках, проведення конференцій для потенційних інвесторів, адресна розсилка інформації потенційним інвесторам.

Під час характеристики інвестиційного потенціалу акцентують увагу на принципі децентралізації [15]. Наступним принципом є програмування. Перехід на програмні принципи бюджетного пла-

Вплив інструментів фінансово-бюджетної, податкової та грошово-кредитної політики НБУ на інвестиційний потенціал

	Інструменти	Дія інструменту	Вплив на інвестиційний потенціал
Грошово-кредитна політика	Процентна політика	– за зменшення (збільшення) ставки рефінансування кредити стають більш дешевими (дорогими), що збільшує (зменшує) кількість грошей та потенційно можливий обсяг інвестицій;	– сприяє підвищенню (зниженню) інвестиційного потенціалу за допомогою низьких ставок за кредит;
	Політика обов'язкових резервів	– за збільшення (зменшення) норми обов'язкових резервів зменшуються (збільшуються) резерви банків, які потенційно можуть бути спрямовані на кредитування реального сектору економіки, що зменшує (збільшує) пропозицію грошей, зменшує (збільшує) потенційне інвестування за рахунок кредитних ресурсів.	– зменшує (збільшує) обсяг потенційно можливих інвестицій за рахунок кредитних коштів
	Операції на відкритому ринку	– під час купівлі (продажу) центральним банком цінних паперів збільшуються (зменшуються) кредитні можливості банків, що збільшує (зменшує) пропозицію грошей та потенційні можливості інвесторів;	– сприяє (не сприяє) підвищенню інвестиційної привабливості;
	Курсова політика	– забезпечення стабільності національної валюти; – девальвація національної валюти знецінює доходи, прибутки, отримані в національній валюті, а отже, звужує насамперед зовнішні джерела інвестування, а також у разі інфляції, що супроводжує цей процес, – і внутрішні джерела інвестування. За ревальвації спостерігаються зворотні процеси (правило Вальраса)	– регулювання динаміки валютного курсу в країнах із високим рівнем доларизації економічних процесів сприяє не стільки стабільності національної валюти, як стабільності економічних процесів
Фінансово-бюджетна політика	Цільові програми розвитку	– збільшення (зменшення) кількості цільових програм розвитку та обсягів фінансування за ними сприяє розвитку (занепаду) пріоритетних галузей економіки	– сприяє формуванню та відтворенню інвестиційного потенціалу
	бюджетно-інвестиційні витрати	– за збільшення (зменшення) інвестиційних витрат відбувається збільшення (зменшення) сукупного попиту	– збільшення (зменшення) обсягів інвестування є прямо пропорційним до зростання (зменшення) всіх компонентів інвестиційного потенціалу
Податкова політика	податкові ставки та податкові пільги	– збільшення податкових ставок та зменшення податкових пільг зумовлюють зростання доходів бюджетів, але зменшують доходи підприємств	– збільшення податкових ставок та зменшення податкових пільг у довгостроковій перспективі зменшують інвестиційний потенціал національної економіки

нування сприятиме підвищенню рівня соціально-економічної ефективності і результативності видатків бюджету, що дозволяє визначити пріоритетність заходів, черговість і терміни їх реалізації, виходячи з їх соціальної і економічної доцільності, а також з урахуванням можливості фінансування. Крім цього, програмування дає змогу співвіднести наявні і плановані фінансові ресурси з комплексами заходів різного характеру (науково-дослідний, організаційно-господарський) в загальний процес досягнення кінцевих цілей, передбачених програмами, створити умови для оперативного і результативного управління ризиками [16, с. 104]. Ще одним принципом є пріоритетність, тобто визначення пріоритетних сфер та об'єктів інвестування.

Висновки з проведеного дослідження. На основі узагальнення поглядів учених можна стверджувати, що механізм – це складна, багатопланова система, яка приводить до руху процеси та явища з метою досягнення поставленої мети та включає низку структурних одиниць; інвестиційний механізм – сукупність форм і методів формування та реалізації ресурсів з метою забезпечення потреб національної економіки, регіонів, суб'єктів господарювання та населення в інвестиціях для підвищення темпів економічного росту, покращення рівня життя населення, реконструкції і модернізації підприємств, що здійснюються у розрізі використання прямих та непрямих методів та таких блоків, як нормативно-адміністративний, економічний, інфраструктурний та інформаційно-маркетинговий.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белоусова О. Государственные инвестиционные программы: методология оценки, экспертиза, аудит эффективности / О. Белоусова // Проблемы теории и практики управления. 2007. № 5. с. 83–92.
2. Саблук П.Т. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії і методології / П.Т. Саблук, М.Й. Малік, В. А. Валентинов. К. : ІАЕ, 2002. 294 с.
3. Українська мова: Енциклопедія [Текст] : 1935 ст. / НАН України. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; ред. кол.: Русанівський В.М. (співгол.), Тараненко О.О. (співгол.), Зяблюк М.П. (заст.) та ін. – 2-е вид., випр. і доп. К. : Вид. «Укр. Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 822 с. : іл. ISBN 966-7492-19-2 : 56.14 р.
4. Шапуров О.О. Формування ефективних механізмів господарювання в ринкових умовах / О.О. Шапуров // економіка та держава. 2009. № 7. С. 69–71.
5. Ковальчук С.П. Організаційно-економічний механізм державного регулювання залучення інвестицій : дис.... канд. екон. наук : 08.00.03 / С.П. Ковальчук. К., 2016.
6. Пархомиць М.К. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств : теорія, методика, практика: моногр. / М. К. Пархомиць, В.В. Гудак, – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 256 с.
7. Лисенко Ю. Організаційно-економічний механізм управління підприємством / Ю. Лисенко, П. Єгоров // Економіка України. 1997. № 1. С. 86–87.
8. Андрущенко Л.В. Система державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні (теоретико-методологічний підхід) / Л.В. Андрущенко // Право і суспільство. 2015. No 4. Ч. 3. С. 128–133 (С. 132).
9. Розмислов О.М. Сучасна інтерпретація механізму інвестиційної політики регіонів в умовах економічної кризи / О. М. Розмислов // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2015. № 4. С. 213–220.
10. Никитина Е.А. Проблемы государственного регулирования инвестиционной деятельности / Е.А. Никитина, А. П. Домнина // Финансы. 2004. № 9. с. 19-21.
11. Пшик Б.І. Удосконалення фінансово-кредитного стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні: монографія / авт. кол. ; за наук. ред. канд. економ. наук, доц. Б.І. мПшика. Київ : УБС НБУ, 2010. 263 с.
12. Григор'єва М.І. Інвестиційна привабливість України: проблеми та можливості / М.І. Григор'єва // Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 21 листопад. С. 57–62.
13. Затонацька Т.Г. Бюджетно-податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні : [монографія] / Т.Г. Затонацька. Київ : Задруга, 2012. 299 с.
14. Медведкова Н.С. Бюджетно-податкові важелі залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України / Н.С. Медведкова. // Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 4. С. 18–21.
15. Покотило Т.В. Форми, методи та інструментарій державного регулювання інвестиційної діяльності на регіональному рівні / Т.В. Покотило // Актуальні проблеми державного управління. 2009. № 2. С. 195–203.
16. Киямова Э.Р. Эффективное взаимодействие между региональной властью и бизнесом – важнейшее условие развития государственно-частного партнерства // Актуальные проблемы экономики и права. 2011. № 3. с. 103–106.